

**MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság
Neveléstörténeti Albizottság**

A 2020. január 11-i tudományos ülés absztraktkötete

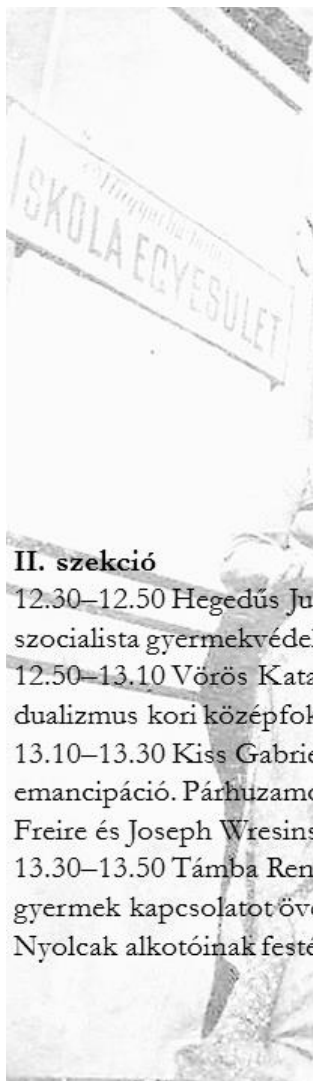
Szerkesztette:

Garai Imre és Somogyvári Lajos

Tartalom

Tartalom	2
Az ülés programja	3
Absztraktok	4
Bencsikné Molnár Réka: Pedagógusok gyermekfelfogása	5
Bíró István Ferenc: A népzene tanári szak megszervezése és megindítása a rendszerváltás után a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán	6
Hegedűs Judit: Narratívák a szocialista gyermekvédelemből	7
Kattein-Pornói Rita: Az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés eredményességének kérdése a versenyvizsgálatok tükrében	8
Kelemen Ágnes: A zsidókvóta mint társadalmi mobilitási kérdés.....	9
Kisling Zénó: Önként – erőszakkal. Német tanítók az 1930-as évek Münchenében	10
Kiss Gabriella: Inkulturáció és emancipáció. Párhuzamos törekvések Paulo Freire és Joseph Wresinski pedagógiájában.....	11
Nagy Péter Tibor: Az 1945–1990 közötti felsőoktatási mező leírásának egy lehetősége – prozopográfia és történeti hálózatkutatás	12
Sáska Géza: Megszakítottság és kontinuitás a rendszerváltás idején a közoktatásban	13
Támba Renátó: Az anya–gyermek kapcsolatot övező narratívák a Nyolcak alkotóinak gyermekábrázolásain	14
Valentné Albert Éva: Emlékezet- és élettörténeti kutatások a neveléstudományban. Iskolai narratívumok Sacré Coeur növendékek élettörténetében	15
Vörös Katalin: Szaktanárok a dualizmus kori középfokú iparoktatásban	16

Az ülés programja

	10.00–10.10 Dékáni, Elnöki köszöntő
	I. szekció
	10.10–10.30 Valentné Albert Éva: Emlékezet- és élettörténeti kutatások a neveléstudományban.
	Iskolai narratívumok a Sacre Coeur növendékek élettörténetében
	10.30–10.50 Kisling Zénó: Önként – erőszakkal.
	Német tanítók az 1930-as évek Münchenében
	10.50–11.10 Kelemen Ágnes: A zsidó kvóta mint társadalmi mobilitási kérdés
	11.10–11.30 Katteín-Pornói Rita: Az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés
	eredményességének kérdése a versenyvizsgálatok tükrében
	III. szekció
II. szekció	14.30–14.50 Nagy Péter Tibor: Az 1949–1990 közötti felsőoktatási mező leírásának egy lehetősége – prozopográfia és történeti hálózatkutatás
12.30–12.50 Hegedűs Judit: Narratívák a szocialista gyermekvédelemről	14.50–15.10 Bíró István: A népzenei tanári szak megszervezése és megindítása a rendszerváltás után a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán
12.50–13.10 Vörös Katalin: Szaktanárok a dualizmus kori középfokú iparoktatásban	15.10–15.30 Bencsikné Molnár Réka: Pedagógusok gyermekfelfogása
13.10–13.30 Kiss Gabriella: Inkulturáció és emancipáció. Párhuzamos törekvések Paulo Freire és Joseph Wresinski pedagógiájában	15.30–15.50 Sáska Géza: A rendszerváltás előzményei és következményei
13.30–13.50 Támba Renátó: Az anya-gyermek kapcsolatot övező narratívák a Nyolcak alkotóinak festészetében	16.20–16.30 Elnöki zárszó

MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság
Neveléstörténeti Albizottsága

elte | ppk

2020. január 11. 10.00-16.30
Budapest, ELTE
KAZY 312 (Takács Etel terem)

Absztraktok

Bencsikné Molnár Réka

Pedagógusok gyermekfelfogása

Kutatási témám a pedagógusok gyermekfelfogása, amely téma a gyermekkorkutatás mellett a pedagóguskutatáshoz is kapcsolódik, hiszen a pedagógusok nézeteit szeretném megismerni. Kutatásom célja, hogy feltárjam azt, hogy a jelen kor nyugdíj előtt álló pedagógusai hogyan gondolkoznak a gyermekekről, a gyermekkorról. A kutatás feladata, hogy feltárja a gyermekfelfogásról gondolkozva ma milyen tudományterületek elméleti megközelítései vannak jelen, illetve milyen kutatómódszertani lehetőségek adódnak a pedagógusok gyermekfelfogásának feltárásához.

Kutatásom hozzáférési alapú mintavétele kiegészült a rétegzettség szempontjával is, arra törekedtem, hogy életkori rétegződési szempontot érvényesítsek a mintavételben. Kutatásom során a hozzáférés „hólabda” – módszerrel egészült ki, ennek értelmében az egyik részt vevő személyen keresztül jutottam el a másik részt vevő személyig. A hiánypótló kutatásban 20 Pest megyei 35–40 éve a pedagóguspályán lévő pedagógusokkal készítettem narratív interjút, azt kértem minden interjúalanytól, hogy *„Mesélje el pedagógusi életpályáját.”* Ez a megfogalmazás nagyon fontos, lehetővé tette az elbeszélő számára, hogy megalkossa saját *„vezérfonalát”*, és annak segítségével megélt tapasztalatait egy történetbe foglalhassa. A főnarratívát követte a második szakaszban a narratív utánakérdezés. Kutatásomban Glaser kódolási logikáját fogom alkalmazni. Az adatok kódolását az ATLAS ti tartalomelemző szoftver segítségével fogom végezni. Az interjúk elemzése során kirajzolódhat számos mintázat, amely alapul szolgálhat a témában végzendő nagymintás kutatásokhoz.

A pedagógusok gyermekfelfogásának megismerése, feltárása fontos hozadékkal szolgálhat a neveléstudomány számára és ösztönzőleg hathat a mai magyar nevelési-oktatási rendszer újragondolásában, továbbá a jelenkor hazai nevelési-oktatási rendszerét érintő problémák megfogalmazásában.

Kulcsszavak: pedagóguskutatás, gyermekfelfogás, megalapozott elmélet, narratív interjú, tartalomelemzés

**A népzene tanári szak megszervezése és megindítása a rendszerváltás után
a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán**

A rendszerváltást előidéző gazdasági, társadalmi, politikai változások a felsőoktatás alakulására is erősen hatottak. Kutatásunkban a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán elindított népzene tanári képzés megszervezésének előzményeit, valamint a szak megindításának nehézségeit tártuk fel.

A vizsgált időszak pozitív hatása a művészeti felsőoktatásra a szakirodalomban kellően dokumentált tény. Ezidőtájt jelent meg többek között a jazz műfaja a felsőoktatási palettán, amelyet az ötvenes években ideológiai okok miatt tiltottak. A tanszéket a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola keretei között szervezték meg, valamint szintén a Zeneakadémián éledt újjá az egyházzenei képzés is. Ugyancsak új szakként jött létre a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán az ének-zene-egyházkarnagy szak, továbbá ebbe a felsorolásba illeszthető az ének-zene-népzene szak elindítása is, amelyet a már említett nyíregyházi felsőoktatási intézmény vállalt magára.

A képzés megszervezésének előzményeiről, nehézségeiről, az intézményen belüli és kívüli konfliktusokról ezidáig keveset tudtunk. Vizsgálatunkban sikerült azonosítanunk azokat a csomópontokat, amelyek mentén érthetővé válik, hogy miért éppen a nyíregyházi főiskola vállalta magára a képzés megszervezését. A Nyíregyházi Egyetem központi irattárában, valamint az intézmény Zenei Intézetének irattárában fellelt dokumentumokból azt is megtudhatjuk, hogy nem csupán a szakindítás anyagi feltételeinek elégtelenségével kellett megküzdenie a képzést befogadó Ének-zene Tanszék vezetőjének, hanem különösen nagy terhet jelentett számára az általa koordinált egység intézményen belüli státuszának stabilizálása is. Az utóbbi folyamatot jelentős mértékben megnehezítette az átalakuló országos művészeti élet Budapest-központúsága, valamint az addig meglévő nemzetközi kapcsolatok megszűnése, transzformációja.

Kutatásunk a neveléstörténet számára eddig ismeretlen eredményekről számol be, melyek irattári anyagokra támaszkodva mutatják be a magyarországi felsőfokú népzene tanári képzés megindulásának előzményeit, körülményeit, konfliktusait.

Kulcsszavak: rendszerváltás, művészeti felsőoktatás, népzene tanári képzés, szakindítás

Hegedűs Judit

Narratívák a szocialista gyermekvédelemből

Pikler Emmi és Reismann Mariann híressé vált könyvének címe a „*Szocializmusban nincs árva gyermek*” sokat elárul a szocialista gyermekvédelem fő irányvonaláról. A paternalista állam gondoskodik az árva, a nem megfelelő családi háttérrel rendelkező gyermekek ellátásáról, jó szocialista állampolgárrá nevelésükről. Ennek az egyik legfőbb színtere a gyermekotthon volt, melyről interjúalanyaink is nyilatkoztak.

15 mélyinterjú készült olyan személyekkel, akik vagy egykori neveltként, vagy nevelőként voltak jelen a gyermekotthoni világban. Az interjúk során arra kértük interjúalanyainkat, hogy meséljenek gyermekotthonba kerülésükről, ottani életükről, kikerülésükről. A gyermekotthonban nevelkedő egykori fiatalok narratíváiban egyértelműen megjelentek a közösségi életre nevelés módszerei, a közösségi programok nevelő hatása, illetve az uniformizálás hatása életükben. A nevelők élettörténetei a viszonylagos kronologikusság mellett tematikus–asszociatív szerveződést mutattak – a saját pályaszocializáción túl információt kaphattunk a szocialista gyermekvédelem Janus arcúságáról, a hétköznapi pedagógiai gyakorlatáról. Előadásomban ezeket a narratívákat fogom áttekinteni.

Kulcsszavak: gyermekvédelem, szocializmus, narratív interjú

**Az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés eredményességének kérdése a
versenyvizsgálatok tükrében**

Előadásom célja a Horthy-korszakbeli elemi népiskolai tanulóknak szóló ösztöndíjprogramot, az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés (OMFT) történetét a versenyvizsgák perspektívájából bemutatni.

A kiválasztás folyamatában jelentős szereppel bírt a versenyvizsga, amelynek értékeléséhez a szükséges információkat a minisztériumból körlevelek formájában, minden érintett gimnázium igazgatójához eljuttatott az oktatásügyi igazgatás. Ezekből tudhatjuk meg, hogy a vizsga három nagyobb egységből tevődött össze: I. A képleírás, melyet 1-től háromig terjedő skálán értékelték; II. Írásbeli tesztek, amelyek esetén 100-as pontrendszert alkalmaztak és a III. szóbeli vizsga. Továbbá érdemes megemlíteni, hogy a források bizonyossága szerint a felvételi vizsgát végző tanárok egy megadott szempontrendszer alapján értékelték a feleleteket és az írásbeli feladatokat.

Munkám során a történettudomány, illetve a neveléstörténet leginkább bevett módszerével, a dokumentum- és forráselemzéssel éltem. Többek között választ kerestem arra a kérdésre, hogy milyen szempontok szerint választották ki a tehetségmentést végző intézményeket, továbbá, hogy a diákok milyen kiválasztási feltételek teljesítése alapján kerülhettek az ösztöndíjprogramba. A fenti kérdésekre adott válaszok rávilágítanak, hogy az 1941-ben életre hívott ösztöndíjprogram kialakulásában mennyire érhető tetten a politika, mint befolyásoló tényező, illetve mennyiben tekinthető az egy, a gyermek speciális nevelési igényét kielégítő, pedagógiai alapokon álló programnak.

Kulcsszavak: tehetségmentés, versenyvizsga, ösztöndíj, Országos Magyar Falusi Tehetségmentés

Kelemen Ágnes

A zsidókvóta mint társadalmi mobilitási kérdés

Az előadás a hírhedt numerus clausus következményeit társadalmi mobilitási kérdésként vizsgálja. A zsidókvóta tétje mind az antiszemiták, mind a zsidóság számára az volt, hogy továbbra is betöltheti-e a felsőoktatás az elsődleges társadalmi mobilitási csatornát a zsidók számára.

A Horthy-kor magyar kormányai a numerus clausus kvótarendszerét egyenlősítő intézkedésnek maszkírozták azzal az érveléssel, hogy a zsidók felsőoktatásban való „felülreprezentáltsága” elleni küzdelem mások előtt megnyitja az egyetemeket, miközben nem segítették a hátrányos helyzetű nemzetiségek bejutását, csupán korlátozták a zsidó fiatalok beiratkozását. A zsidó értelmiség pedig arra összpontosította erőforrásait, hogy a zsidókvóta ellenére hogyan reprodukálhatná magát a fiatalok külföldi egyetemjárásának támogatásával.

Mint kutatásaim mutatják, ez a peregrináció nem tudta ellensúlyozni a numerus clausus hatását a zsidók társadalmi mobilitására, ugyanakkor több ezer fiatal számára ez a jelenség fenntartotta a felsőoktatás mobilitási csatorna szerepét a két világháború között.

Kulcsszavak: peregrináció, zsidóság, társadalmi mobilitás, felsőoktatás, értelmiség

Önként – erőszakkal. Német tanítók az 1930-as évek Münchenében

Előadásom címe szándékos kettőséget hordoz magában, ugyanis ez a kettőség rendkívül jól jellemzi az 1930-as években kiépülő nemzetiszocialista német államban élő tanítókat. A tanítók szerepe ebben az időszakban átalakult, az állam szempontjából jelentőségük megnőtt, hiszen az új ideológia sokkal inkább épített az általános iskolára, a népi hagyományokra és a sportra, mint a korszakot megelőző köztársaság és császárság. A tudás és a művelődés háttérbe szorult, szerepe csak az ideológiailag megfelelő tudásra korlátozódott, eközben a testedzés és az összetartozás-tudat került a nevelés középpontjába. Ezt a fordulatot a társadalomban a tanítóknak kellett közvetíteniük és átadniuk, hogy a jövő nemzetiszocialista generációja már ebben a szellemben legyen felnevelve.

A fenti cél eléréséhez azonban magukat a tanítókat is meg kellett nyerni, át kellett képezni, hogy az ideológiának megfelelő és eredményes munkát tudjanak végezni. Kérdés, hogyan fogadták ezt a törekvést a tanítók: milyen társadalmi-gazdasági problémák nehezítették az életüket és vajon ez mennyire terelte őket a nemzetiszocialista eszme felé? Milyen volt a kapcsolatuk az állammal? Milyen szerveződések voltak?

Előadásomban a fenti kérdésekre keresem a választ, mindezt a professzionalizáció elméleti kereteit felhasználva, illetve a Nemzetiszocialista Tanár Szövetség működését elemezve. Ehhez a müncheni városi levéltár anyagát használtam fel, amely betekintést ad a Nemzetiszocialista Tanár Szövetség helyi szintű működésébe és így a tanítók mindennapi életében bekövetkezett változások is megragadhatóvá váltak.

Kulcsszavak: diktatúra, tanítók, professzió, nemzetiszocializmus

Inkultúráció és emancipáció. Párhuzamos törekvések Paulo Freire és Joseph Wresinski pedagógiájában

Az előadás két olyan huszadik századi óriás pedagógiai rendszerének sajátosságaira fókuszál, akik abban a brazil, illetve francia miliőben, amelyben éltek és alkottak, a hátrányos helyzetű felnőttek társadalmi emancipációjának előmozdítása érdekében máig érvényes, ugyanakkor különleges, csak rájuk jellemző módszert dolgoztak ki, rendszereiket három fontos dolog köti össze.

1. A népfőiskolák és szabadegyetemek jellemzően úgy próbálták a hátrányos helyzetű felnőttek társadalmi emancipációját előmozdítani, hogy a csoport arra érdemesnek tartott, öntudatos, legfelső rétegét szólították meg, és azt igyekeztek visszavezetni a fennálló társadalom működési keretei közé, Freire és Wresinski törekvéseinek középpontjában valóban a braziliai nincstelen „elnyomottak”, illetve a mélyszegénységben élő franciák álltak és állnak.
2. A tudásnak mindketten egzisztenciális jelentőséget tulajdonítanak a belőle kizártak számára, az általuk sürgetett felszabadítás kulcsfogalma az *emancipációhoz vezető pedagógia*, amely megköveteli, hogy az oktatás hagyományos, alá- és fölérendeltségen nyugvó szemléletét felváltsa egy horizontális, egyenrangúságra és kölcsönösségre: párbeszéd(ek)re épülő berendezkedés. Ennek részeként elengedhetetlennek tartják, hogy a társadalom elfogadja a szegények sajátos világlátását, és teljes értékű, autonóm tudásnak ismerje el tapasztalaton alapuló tudásukat.
3. A megoldás keresése mindkettejük számára személyes, hitből fakadó elkötelezettséggé vált; szenvedélyes, praxisból kiinduló útkeresésükre markánsan rányomja a bélyegét a katolikus egyház teológiájának a 20. század derekán formálódó új szegénység-fogalma, a felszabadítási mozgalmak és a missziói tevékenység radikális megújulása kapcsán előtérbe kerülő tudatos és következetes inkultúráció.

Kulcsszavak: Paulo Freire, Joseph Wresinski, mélyszegénység, inkultúráció, emancipatorikus pedagógia

Az 1945–1990 közötti felsőoktatási mező leírásának egy lehetősége – prozopográfia és történeti hálózatkutatás

A felsőoktatás – s különösen a tudományos értelemben definiált „egyetemi szféra” – történetét másképpen kell írunk, mint a közoktatás történetét. Ennek egyik oka, hogy egyes intézmények története összehasonlíthatatlanul fontosabb a rendszer egészének elemzése szempontjából, mint a nem felsőoktatási szféra leírásakor. Másik oka, hogy az oktatástörténet klasszikus kérdései közül a „tananyagtörténet”, „tantervtörténet”, „tankönyvtörténet” felsőoktatási megfelelőinek elemzése az adott tudományág belső történetének elemzése nélkül szinte megoldhatatlan (ellentétben a középiskolai tananyagtörténettel, ami gyakorlatilag bármely diplomás országlakos számára megérthető, hozzáférhető diskurzusok tárgya) .

A felsőoktatásban tanító személyzet belső rétegzettségének ábrázolása hasonló nehézségekbe ütközik, hiszen a kutató definíciószerűen nem rendelkezik olyan tárgyi tudással, melynek birtokában a távoli szakterületeken tanítók osztályozhatóak, vagy rangsorolhatóak lennének. A közeli – esetünkben társadalomtudományi vagy humántudományi – szakterületeken tanítók megítélését viszont elkerülhetetlenül befolyásolja, hogy a kutató ugyanazokban, vagy analóg módon leírható tudományos kérdésekben milyen „álláspontot” „foglal el”, kevésbé individualistán fogalmazva: a tudományos mező mely pontján helyezkedik el, s elhelyezkedését hogyan perceptálja. E csapda elkerülésére tesz az előadás egy javaslatot, mely a felsőoktatási oktatószemélyzetet, mint multipozicionális elitet mutatja be, állítván, hogy a felsőoktatási oktatói karrier részben (sőt talán elsősorban) más elitpozíciók, párhuzamos szférákban (felsőoktatásigazgatásban, tudományban, közéletben , médiában, civil társadalomban, politikában stb.) elfoglalt helyek hozadékaként értelmezhetők.

Kulcsszavak: tudományszociológia, felsőoktatástörténetírás, multipozicionális elitek, kutatósmódszertan

Megszakítottság és kontinuitás a rendszerváltás idején a közoktatásban

Két egymásba fonódó politikai törekvést követek időrendben. Az egyik a társadalmi egyenlőség szempontja, amit a társadalmi rétegek számára egyenlő eséllyel elérhető iskolai végzettséggel azonosítottak. A másik szempont pedig, az elméleti alkalmazott pedagógia függetlenségének, és a tantestület autonómiájának a foka az államhatalomtól.

A legnagyobb mértékű társadalmi egyenlőséget a sztálini időszakban a munkásosztály és a parasztság iskoláztatásának bürokratikus támogatásával és a középosztály tanulásának korlátozásával ért el a totálisan központosított magyar állam. A társadalmi és közműveltség egyenlősége együtt járt a tanítás-tanulás teljességre törekvő kontrolljával, ami a tanítási módszertan szabványosítástól a részletes tanterven és az állami tankönyv monopóliumon az ellenőrzés rendszeréig terjedt. A Kádár-rendszer lépésenként rontott a sztálini modellen, ami a régi és új középosztálynak tett folyamatos engedményekben mutatkozott meg. A származás szerinti szelekció puhítása, a tagozatos oktatás megnyitása, a fakultáció bevezetése egyértelműen a középosztály számára kedvezett.

A rendszerváltás, azaz a Szovjetunió összeomlását követően kettéhasadt az ország. A gazdaság és a pénzügy a kapitalista piacgazdaság logikája mentén alakult át, míg az új önkormányzati rendszer, valamint a közszolgáltatások (egészségügy, oktatásügy, gyermekvédelem) megmaradt a *grassroots* szervezeti viszonyok között, a politikai pártok többségének támogatásával, amelyben a korporáció szempontjait képviselő neveléstudósok és gyakorló pedagógusok jelentős szerepet játszottak. A középosztály, bele értve a pedagógusok szűkebb befolyásos körét, elsősorban közös érdekei mentén alakította át az egyre szelektívebbé váló oktatási rendszert: tovább nőtt a város és a falu közötti különbség.

Kulcsszavak: társadalmi egyenlőség, tantestület autonómiája, a neveléstudomány politikai szerepei, centralizáció, öngazgatás, középosztály iskolája, tananyag szabályozás, desztalinizáció, Kádár rendszer, rendszerváltás

**Az anya–gyermek kapcsolatát övező narratívák a Nyolcak alkotóinak
gyermekábrázolásain**

Előadásom a Nyolcak három alkotójának (Kernstok Károly, Berény Róbert és Tihanyi Lajos) anya–gyermek kapcsolatát ábrázoló festményeinek elemzésére vállalkozik a képek mögött húzódó gyermekkor- és anyaságnarratívák feltárása céljából. Az előadás egy nagyobb kutatás része, melynek keretein belül a Nyolcak alkotóinak gyermekábrázolását vizsgálom gyermekkor-történeti szempontból, elsősorban eszme- és művelődéstörténeti alapon. Miután gyermekkor-történeti ikonográfiai elemzésekről van szó, az ikonológiai szintézis kívánalmaiból fakadóan az eszme- és művelődéstörténeti aspektusok feltérképezésének jelen téma szempontjából is kiemelt jelentősége van. A képelemzések során komplex szempontsorról dolgozom, mely a képtudományok számos módszeréből táplálkozik (vizuális szociológia, vizuális antropológia, hermeneutika, ikonográfia-ikonológia, szemiotika, vizuális kommunikáció), ám az alkotások mögött húzódó főbb pedagógiai toposzok, gyermekszemléleti mintázatok feltárása céljából számunkra a dokumentumértélem feltárása a leglényegesebb.

Miután a Bialostocki által ikonográfiai fordulatnak nevezett töréspont után keletkezett műalkotásokról van szó, itt már aligha jól körül írható ikonográfiai kódokkal és szimbólumokkal dolgozunk. Eszmetörténeti értelemben az új, baloldali indíttatású, polgári értelmiségi kapcsolatok felől érkező eszmei áramlatok hatásából kell kiindulnunk, melyek deklaráltan Kernstok Károly életművében érvényesülnek a legegységértelműbben, de – mint azt grafikai, illetve szervezői tevékenységeik is bizonyítják – Berény Róbert és Tihanyi Lajos festészetét is áthatották a polgári radikális szólások. Mindazonáltal a gyermek minden alkotó képeiben a jövő, a társadalom megújításának zálogaként tűnik fel, áttételes szellemi közvetítéseken keresztül magában hordozva a reformpedagógia és a gyermektanulmányi mozgalom olyan szólárait, mint amilyen a gyermek-messiás és a gyermek mint a jövő építőmestere toposz.

Kulcsszavak: gyermekkor-történeti ikonográfia-ikonológia, Nyolcak, anya-gyermek kapcsolat, a gyermek mint a jövő építőmestere toposz, gyermektanulmányi mozgalom

**Emlékezet- és élettörténeti kutatások a neveléstudományban. Iskolai narratívumok
Sacré Coeur növendékek élettörténetében**

A katolikus neveléssel foglalkozó szakirodalomban kevés szó esik a Szent Szív Társaság (röviden Sacré Coeur) iskoláiról. Kivétel ez alól Rébay Magdolna 2002-ben megjelent tanulmánya. A Rébay-féle kronologikus iskolatörténeti megközelítését kiegészítve a kutatás célja volt, feltárni

- az iskola tanulóinak társadalmi összetételét és családi hátterét,
- az iskola szellemi légkörét és az infrastrukturális környezetet,
- az egykori diákok iskolával kapcsolatos élményeit és azok lenyomatait a diákok, és/vagy a család többgenerációs emlékezetében, identitásában, valamint
- a jellegzetes élettörténeteket, és az iskola hatását az egykori növendékek életútjára.

Az alkalmazott módszerek: családi háttér ábrázolására és elemzésére *genogram*, *félíg strukturált kvalitatív interjú* (13 résztvevővel), néhány kérdésében narratív interjú, az interjú átírására fenomenológiai módszer tartalmi redukcióval. A források kritikája után, az interjúk alapján *élettörténeti elemzést* és *tematikus elemzést* alkalmaztam, valamint leíró elemzést, egy fényképpár esetében ikonológiai elemzést az iskola taneszközeiről, és ezek feltételezett vagy valós nevelő hatásairól. Az idézetek egyfelől a McAdams-féle élettörténet-modellnek megfelelő élmények, nukleáris epizódok, másfelől pedig az interjúkérdésekre kapott válaszokból kiemelt részletek. A családi vezérfonalakat és a szimbolikus család hatásrendszerét is itt elemzem, valamint a genogram és generációkon átívelő értékátadás folyamatát (multigenerational transmission) is. Az interjúkutatás módszertani kérdései között foglalkozom az interjúk átírásának problémáival is. Az iskola tanulóinak társadalmi összetételére és családi hátterére vonatkozóan, az iskola minden társadalmi osztályt szolgálni kívánó céljait az értesítőkből nyert statisztikai adatok feldolgozásával igazoltam. A gimnáziumba járók szülei legnagyobb mértékben és idővel is növekvő létszámban a tisztviselők és az értelmiségiek voltak.

Kulcsszavak: Szent Szív Társaság iskolái, kommunikatív emlékezet, interjú, élettörténeti elemzés, emlékezetközösség, Cura personalis

Szaktanárok a dualizmus kori középfokú iparoktatásban

A 19. században lezajló modernizációs folyamatok egyik alapvető jellemzőjének tekinthető professzionalizáció és ezen belül a pedagógus szakma története, differenciálódása számos történeti és neveléstörténeti kutatás tárgyát képezte az elmúlt években. A műszaki szaktanárképzés kialakulása, illetve a szaktanári professzió sajátosságai ennek a folyamatnak a szerves részeként értelmezhetőek. A korszakban felállított középfokú ipariskolák speciális szakmai ismereteket oktató tanáraival azonban csak érintőlegesen foglalkoztak eddig a hazai kutatók (pl.: Fericván Kálmán, Horváth Márton, Németh András, Németh József; Patyi Gábor). Magyarországon az ipariskolák viszonylag alacsony létszámának is köszönhetően a műszaki szaktanárok nem számítottak olyan jelentős elkülönülő értelmiségi csoportnak, mint a tanítók, a kereskedelmi iskolák vagy a középiskolák tanárai, de a korszak végére egyre inkább egy markáns, egyedi jellemzőket mutató szakmai közösséget képeztek.

Jelen kutatás történeti forráselemzést alkalmazva a dualizmus kori középfokú ipariskolák tanári karának sajátosságait kívánja bemutatni; képzésüket, tényleges szaktanári működésüket és csoportidentitásukat erősítő törekvéseiket (pl.: szaksajtó, tanári értekezletek, továbbképzések stb.) egyaránt. Az előadás keretében a szakminisztérium fennmaradt anyagait felhasználva főként az 1890-es évek közepén formálódó képzés bemutatására fókuszálunk, a levéltári forrásbázist kiegészítve iskolai értesítők és releváns sajtótermékek elemzésével. Ezen keresztül vizsgáljuk a szaktanári ellátottság kérdését, vagyis mennyire tudta az adott képzési rendszer kielégíteni a szakmai és nemzetállami igényeket, illetve milyen problémákat vetett fel a gyakorlatból, a munka világából érkező oktatók működése.

Az így feltárt források kritikai vizsgálatával a szakképzés és a korszak művelődéstörténeti szakirodalmának értelmezési tartományát kívánjuk bővíteni, melynek relevanciáját többek között egy máig ható képzési struktúra történetének hiányos feltárása jelenti.

Kulcsszavak: dualizmus kora, iparoktatás, professzionalizáció, szaktanárképzés